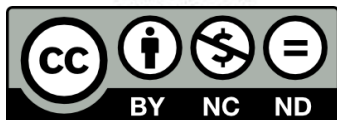

Pomembni mednarodni in regionalni pravni standardi

This work is licensed under a

ARTIP: Awareness Raising and Training Measures for the Istanbul Protocol in Europe

www.istanbulprotocol.info

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Finančna podpora

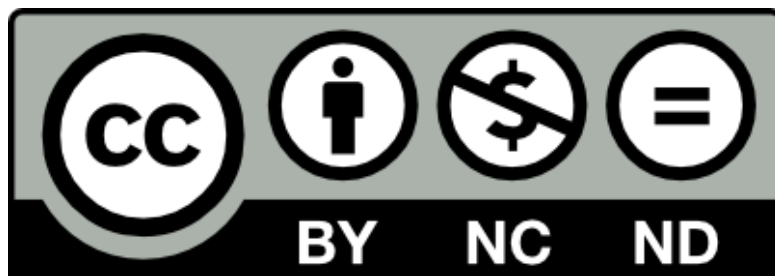
Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Projekt je sofinancirala Evropska komisija. Ta objava odraža izključno mnenja avtorja, zato Komisija ne odgovarja za uporabo podatkov, vsebovanih v njej.

Avtorske pravice

Pričujoče delo je avtorsko zavarovano pod licenco [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

Za podrobnejše podatke obiščite:

<http://creativecommons.org>

Pregled

- PRVI DEL:
 - Mednarodni in regionalni instrumenti
- DRUGI DEL:
 - Standardi mehkega prava

A stylized, light gray graphic of a plant stem with several leaves, positioned on the left side of the slide.

Prvi del Mednarodni in regionalni instrumenti

Mednarodni instrumenti

Splošna deklaracija o človekovih pravicah

- **Splošno deklaracijo o človekovih pravicah** je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1948.
- Gre za nezavezujoč dokument.
- Določa standarde za vse nadaljne pogodbe.

Mednarodni instrumenti

Splošna deklaracija o človekovih pravicah

5. člen:

- "Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju."

Mednarodni instrumenti

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1966. V veljavo stopi leta 1976.
- Gre za večstransko pogodbo.
- Glavni namen: da bi del človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih vsebuje Splošna deklaracija, postal zavezujoč.

Mednarodni instrumenti

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah

- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah dovoljuje državam, da omejijo določene pravice v posebnih okoliščinah (kot je npr. izredno stanje).
- Kljub temu pa za prepoved mučenja ne veljajo nobene omejitve ali odstopanja, niti v izrednih razmerah, saj je prepoved mučenja absolutna in brezpogojna.
- 7. člen Pakta: "Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju."

Mednarodni instrumenti

Konvencija ZN proti mučenju (UNCAT)

- **Konvencija ZN proti mučenju** je bila sprejeta leta 1984, v veljavo pa je stopila leta 1987.
- Gre za glavno zavezujočo pogodbo ZN, ki se osredotoča predvsem na prepoved in preprečevanje mučenja.
- Prepoved mučenja je absolutna in **brezpogojna** pravica, ki velja za vse države, tudi tiste, ki niso podpisale Konvencije proti mučenju.

Mednarodni instrumenti

Konvencija ZN proti mučenju (UNCAT)

- Konvencija je edini univerzalni instrument, ki vsebuje definicijo mučenja:

“vsako dejanje, ki osebi namenoma prizadene hudo bolečino ali trpljenje, bodisi telesno ali duševno, da bi se od nje ali koga drugega dobila obvestila ali priznanja ali da bi se kaznovala za dejanje, ki ga je storila sama ali kdo drug ali je zanj osumljena sama ali kdo drug, da bi se ustražovala ali nanjo izvajal pritisk ali da bi se ustražoval kdo drug ali nanj izvajal pritisk, ali iz kateregakoli drugega razloga, ki temelji na katerikoli obliki diskriminacije, če to bolečino ali trpljenje prizadeva uradna oseba ali kdo drug, ki nastopa kot oseba z uradnim statusom. Ta izraz se ne nanaša na bolečino ali trpljenje, ki je posledica izključno zakonitih sankcij, ki ni ločljivo od teh sankcij ali ga te sankcije povzročajo.” (1. člen Konvencije proti mučenju)

Mednarodni instrumenti

Konvencija ZN proti mučenju (UNCAT)

- 2. člen zahteva od držav podpisnic, da sprejmejo ukrepe za **preprečevanje** mučenja.
- Prepoveduje mučenje na **brezpogojen** način, t.j. nobena izjema ne more služiti kot opravičilo za mučenje.
- V skladu s 4. členom morajo države pogodbenice v svojem pravnem sistemu vse oblike mučenja **opredeliti kot kaznivo dejanje**.
- 3. člen prepoveduje **nasilno vračanje** ljudi v države, kjer obstaja sum, da jih bodo mučili.

Mednarodni instrumenti

Konvencija ZN proti mučenju (UNCAT)

- Države morajo tudi **nemudoma raziskati** obtožbe v zvezi z mučenjem, in sicer na lastno pobudo ali po tem, ko žrtev poda izjavo (12. in 13. člen).
- Države morajo žrtvam mučenja odobriti **odškodnino** (14. člen).
- Na sodiščih je potrebno prepovedati uporabo dokazov, ki so bili pridobljeni od oseb, ko so jih mučili (15. člen).
- V skladu s 16. členom morajo države preprečiti tudi druge oblike **krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja**, ki ne spada v okvir definicije mučenja.

Mednarodni instrumenti

Opcijski protokol h Konvenciji proti mučenju

- Opcijski protokol je sprejela Generalna skupščina ZN leta 2002, v veljavo pa je stopil leta 2006.
- Zavezujoč je samo za države, ki so k njemu pristopile.
- Vzpostavlja sistem nadzorovanja krajev pridržanja kot preventivni ukrep proti mučenju.

Mednarodni instrumenti

Opcijski protokol h Konvenciji proti mučenju

- V skladu s prvim odstavkom 2. člena se ustanovi Pododbor za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja.
- Pododbor obiskuje države pogodbenice in jim daje priporočila glede zaščite oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, pred mučenjem in trpinčenjem (točka (a) 11. člena).

Mednarodni instrumenti

Opcijski protokol h Konvenciji proti mučenju

- Pododbor tudi svetuje in pomaga nacionalnim preventivnim mehanizmom.
- Nacionalni preventivni mehanizmi se ustanovijo na nacionalni ravni, zato da nadzorujejo kraje pridržanja in ravnanje s priprtimi osebami doma.
- Mehanizmi dajejo priporočila v zvezi s preprečevanjem in prepovedjo mučenja in trpinčenja (17. člen).

Mednarodni instrumenti

Konvencija o otrokovih pravicah

- **Konvencijo o otrokovih pravicah** je sprejela Generalna skupščina ZN leta 1989, v veljavo pa je stopila leta 1990.
- Je prvi zavezujoči mednarodni instrument, ki določa civilne, kulturne, ekonomske, politične in socialne pravice otrok.
- Najbolj pogosto ratificirana pogodba, h kateri niso pristopile le Združene države Amerike in Somalija.

Mednarodni instrumenti

Konvencija o otrokovih pravicah

- Posebna prepoved mučenja je omenjena v 37. členu pod točko (a):
 - *"Noben otrok ne bo izpostavljen mučenju ali drugemu okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju."*

Mednarodni instrumenti

Konvencija o ukinitvi vseh oblik diskriminacije žensk

- **Konvencijo o ukinitvi vseh oblik diskriminacije žensk** je sprejela Generalna skupščina ZN leta 1979.
- Namen Konvencije je prepoved diskriminacije žensk in spodbujanje enakopravnosti med spoloma.
- Gre za pravno zavezujoč dokument.

Mednarodni instrumenti

Konvencija o ukinitvi vseh oblik diskriminacije žensk

- Konvencija države pogodbenice zavezuje, da:
 - *"sprejmejo na vseh področjih, zlasti političnem, socialnem, ekonomskem in kulturnem, vse primerne ukrepe, vključno z zakonodajnimi, da bi ženskam zagotovile poln razvoj in izboljšanje njihovega položaja ter uživanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin enakopravno z moškimi."*
- 12. člen prepoveduje diskriminacijo na področju zdravstvene oskrbe.

Mednarodni instrumenti

Konvencija o pravicah invalidov

- **Konvencijo o pravicah invalidov** je sprejela Generalna skupščina ZN leta 2006, v veljavo pa je stopila leta 2008.
- Gre za pravno zavezujoč instrument, ki ščiti in priznava pravice invalidov.

Mednarodni instrumenti

Konvencija o pravicah invalidov

- 1. člen:
 - *"Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.«*
- Konvencija države pogodbenice zavezuje, da:
 - *"sprejmejo vse učinkovite zakonodajne, upravne, sodne ali druge ukrepe, s katerimi invalidom enako kot drugim zagotavljajo, da niso izpostavljeni mučenju, krutemu, nečloveškemu, ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju." (2. točka 15. člena)*

Mednarodni instrumenti

Evropska konvencija o človekovih pravicah

- Evropsko konvencijo o človekovih pravicah je leta 1950 pripravil Svet Evrope, v veljavo pa je stopila leta 1953.
- Gre za regionalno pogodbo, katere namen je zaščititi temeljne pravice in svoboščine v Evropi.
- Ustanovi se tudi Evropsko sodišče za človekove pravice
- 3. člen:
 - *"Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju."*

Mednarodni instrumenti

Evropska konvencija o človekovih pravicah

- Svet Evrope je (v skladu s 3. členom Evropske konvencije o človekovih pravicah) leta 1987 oblikoval tudi **Evropsko konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja**, ki je stopila v veljavo leta 1989.
- Njihov namen je bil ustanoviti Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja.
- Odbor izvaja nadzorne obiske krajev pridržanja v vseh 47 državah članicah Sveta Evrope.

Mednarodni instrumenti

Afriška listina o človekovih pravicah in pravicah ljudstev

- Afriška listina o človekovih pravicah in pravicah ljudstev je stopila v veljavo leta 1986.
- 5. člen: "*... mučenje, kruto, nečloveško, poniževalno ravnanje ali kaznovanje je potrebno prepovedati.*"
- V skladu s 30. členom je bila ustanovljena Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev.

Mednarodni instrumenti

Ameriška konvencija o človekovih pravicah

- Ameriško konvencijo o človekovih pravicah je sprejela Organizacija ameriških držav leta 1969 v Costa Rici.
- 5. člen:
 - *"Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju."*

Mednarodni instrumenti

Medameriška konvencija o preprečevanju in kaznovanju mučenja

- Medameriško konvencijo o preprečevanju in kaznovanju mučenja je leta 1985 sprejela Organizacija ameriških držav, v veljavo pa je stopila leta 1987.
- Prva in druga točka 8. člena:
 - *“vsaka oseba, ki prijavi mučenje, ima pravico do nepristranske preiskave njenega primera, oblasti pa morajo“*
 - *„nemudoma pričeti z ustrežno preiskavo primera, kadar pa je to potrebno, pa tudi sprožiti kazenski postopek“*

Mednarodno humanitarno pravo

- Štiri **Ženevske konvencije** iz leta 1949 in njihovi trije dopolnilni protokoli predstavljajo osrednji del mednarodnega humanitarnega prava, ki se imenuje tudi vojno pravo.

- Njihov namen je zaščititi ljudi, ki ne sodelujejo v spopadih, kot so civilisti, ranjeni vojaki in vojni ujetniki.

Mednarodno humanitarno pravo

- Štiri konvencije prepovedujejo uporabo mučenja, njihov 3. člen (skupen vsem štirim konvencijam), ki enaka pravila določa tudi za nemednarodne oborožene spopade, pa podobno prepoveduje mučenje:
 - *"...kar zadeva zgoraj navedene osebe, naslednja dejanja so in morajo biti prepovedana kadar koli in kjer koli: (a) nasilje nad življenjem in osebo, še posebej umori vseh vrst, pohabljenje, okrutno ravnanje in mučenje; (b) jemanje talcev; (c) napadi na osebno dostojanstvo, še posebej zaničevalno in poniževalno ravnanje..."*

Mednarodni instrumenti

Rimski statut

- Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča je bil sprejet leta 1998 v Rimu, v veljavo pa je stopil leta 2002.
- Statut ustanavlja prvo trajno mednarodno sodišče, ki preiskuje in preganja posameznike, ki so zagrešili kaznivo dejanje genocida, vojnega zločina in zločina proti človečnosti, kadar nacionalna sodišča tega ne zmorejo ali nočejo.

Mednarodni instrumenti

Rimski statut

- Pod točko (f) prvega odstavka 7. člena je mučenje na seznamu zločinov proti človečnosti, prav tako pa statut vsebuje definicijo mučenja, kot jo navaja Konvencija proti mučenju (točka (e) drugega odstavka 7. člena).
- Poleg tega je v drugem odstavku 8. člena mučenje opredeljeno kot morebiten **vojni zločin**.

Drugi del Standardi mehkega prava

Standardi mehkega prava

Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki

- Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki (SMRT) je leta 1955 v Ženevi sprejel Kongres ZN o preprečevanju kaznivih dejanj in ravnanju s storilci kaznivih dejanj, odobril pa jih je Ekonomski in socialni svet ZN (ECOSOC) v Resolucijah iz let 1957 in 1977.
- Pravila niso pravno zavezujoča.

Standardi mehkega prava

Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki

○ Pravila vsebujejo smernice v zvezi z osebami v pridržanju, in sicer, določajo:

- da je potrebno voditi evidenco (Pravilo št. 7)
- da je potrebno osebam v pridržanju omogočiti dostop do zdravstvenih storitev (Pravila št. 22 do 26)
- da je potrebno upoštevati, da imajo osebe pravico do postavljanja zahtev in pritožb (Pravili št. 36 in 36)
- da je potrebno prepovedati fizično ali poniževalno kaznovanje oseb (Pravilo št. 30)

Standardi mehkega prava

Deklaracijo o zaščiti pred mučenjem

- Deklaracijo o zaščiti vseh oseb pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja je leta 1975 sprejela Generalna skupščina ZN z Resolucijo **3452**.
 - *"Nobena država ne sme dovoliti ali tolerirati mučenja ali drugega krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja" (3. člen)*
 - opominja, da nobena olajševalna okoliščina ne more služiti kot opravičilo za mučenje in da morajo države sprejeti učinkovite ukrepe za preprečevanje mučenja in trpinčenja (4. člen).

Pravila mehkega prava

Kodeks o ravnanju uslužbencev organov pregona

- **Kodeks o ravnanju uslužbencev organov pregona** je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1979 z Resolucijo št. 34/169.
- 5. člen: uslužbenci organov pregona ne smejo
 - *“povzročiti, spodbujati ali tolerirati kakršnega koli dejanja mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.”*
 - Omenjena določba v primerih, ki vključujejo mučenje in trpinčenje, tudi izključuje možnost sklicevanja na ukaze od zgoraj in ponovno poudarja, da je prepoved mučenja brezpogojna, tudi v izjemnih okoliščinah, kot npr. v času izrednega stanja in oboroženih spopadov.

Standardi mehkega prava

Osnovna načela glede uporabe sile [...]

- **Osnovna načela glede uporabe sile in strelnega orožja s strani policijskih uslužbencev** je leta 1990 na Kubi sprejel 8. Kongres ZN o preprečevanju kaznivih dejanj in ravnanju s storilci kaznivih dejanj.
 - 15. in 17. člen o *“nadzorovanju oseb v priporu ali pridržanju”* določata pravila za uslužbence organov pregona, ki imajo stik z osebami v priporu ali pridržanju. Uporaba sile je prepovedana, razen kadar je potrebno poskrbeti za varnost ali kadar je ogrožena varnost oseb.

Pravila mehkega prava

Načela o medicinski etiki

○ Načela o medicinski etiki v zvezi z vlogo zdravstvenih delavcev, zlasti zdravnikov, pri zaščiti zapornikov in pripornikov pred mučenjem ter drugimi krutimi, nečloveškimi in poniževalnimi kaznimi in ravnanjem je leta 1982 sprejela Generalna skupščina ZN z Resolucijo št. 37/194.

Pravila mehkega prava

Načela o medicinski etiki

- Drugo načelo navaja, da
 - *“Gre za hudo kršitev medicinske etike in kaznivo dejanja v skladu z mednarodno veljavnimi pravnimi instrumenti, če se zdravstveno osebje, še posebej zdravniki, aktivno ali pasivno ukvarjajo z dejanji, ki jih lahko opredelimo kot sodelovanje, sotorilstvo, spodbujanje ali poskus mučenja ali drugega okrutnega nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.”*

Standardi mehkega prava

Zbirka načel ZN za zaščito vseh oseb v kakršni koli obliki pripora [...]

Zbirko načel ZN za zaščito vseh oseb v kakršni koli obliki pripora ali zapora je leta 1988 sprejela Generalna skupščina ZN z Resolucijo št. 43/173.

- Načelo št. 6 vsebuje absolutno prepoved mučenja in drugega krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja in ne dovoljuje nobenih izjem.

Standardi mehkega prava

Zbirka načel ZN za zaščito vseh oseb v kakršni koli obliki pripora [...]

○ Načelo št. 33

- zagotavlja zapornikom, njihovim odvetnikom in sorodnikom ali drugim osebam pravico, da podajo obtožbo v zvezi z domnevnim primerom mučenja ali drugo obliko trpinčenja.
- Če tako zahteva pritožnik, je potrebno takšne pritožbe obravnavati kot zaupne, kar pomeni, da oseba, ki poda pritožbo, zaradi tega ne sme trpeti nobenih posledic, uradne oblasti pa morajo nemudoma podati svoj odgovor.

Standardi mehkega prava

Osnovna načela za ravnanje z zaporniki

- **Osnovna načela za ravnanje z zaporniki** je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1990 z Resolucijo št. 45/111.
- Čeprav ne vsebuje izrecne navedbe o mučenju, načelo št. 1 navaja, da
 - *"je potrebno z zaporniki ravnati človeško in s spoštovanjem človekovega dostojanstva".*

Standardi mehkega prava

Osnovna načela Združenih narodov o pravici do reparacije [...]

- **Osnovna načela Združenih narodov o pravici do reparacije in odprave krivic žrtvam hudih kršitev mednarodnega prava človekovih pravic in resnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava je Generalna skupščina ZN sprejela in razglasila leta 2005 z Resolucijo št. 60/147.**

Standardi mehkega prava

Osnovna načela Združenih narodov o pravici do reparacije [...]

- Načela nalagajo državam pogodbenicam, da žrtvam hudih kršitev (kot so kazniva dejanja mučenja) omogočijo
 - "*enakopraven in učinkovit dostop do pravice*" (Načelo št. 11) ter
 - "*ustrezno, učinkovito in takojšnjo povrnitev škode*", sorazmerno s stopnjo škode, ki je nastala žrtvi (Načelo št. 15)
 - Povrnitev škode ima lahko različne oblike, ki so opisane v načelih od št. 19 do 23.

Standardi mehkega prava

Evropska zaporska pravila

- **Evropska zaporska pravila** je leta 2006 sprejel Evropski odbor ministrov.
- V načelu št. 15, ki govori o pogojih, v katerih živijo zaporniki, je zabeleženo, da je potrebno po sprejemu
 - *“kakršne koli vidne poškodbe in pritožbe zapornikov o slabem ravnanju”* evidentirati in jim čim prej omogočiti zdravniški pregled (Načelo št. 16).

Standardi mehkega prava

Evropska zaporska pravila

- Četrta točka načela št. 54 opominja, da *“osebe, ki se jih preišče, med postopkom ne smejo biti ponižane.”*
- Prva točka načela št. 93 opominja, da
 - *“mora pogoje v zaporu in ravnanje z zaporniki nadzorovati neodvisno telo, ki mora svoje ugotovitve javno objaviti”.*

Standardi mehkega prava

Bangkoška pravila

- Pravila ZN za ravnanje z zapornicami in ukrepi, ki ne omejujejo prostosti za storilke kaznivih dejanj (**Bangkoška pravila**) je leta 2010 sprejela Generalna skupščina ZN z Resolucijo 65/229.
- Je prvi zavezujoči mednarodni instrument, ki vsebuje določbe v zvezi s procesnimi pravicami in pogoji pripora za ženske in njihove otroke.

Standardi mehkega prava

Bangkoška pravila

- Bangkoška pravila vsebujejo tudi določbe v zvezi s/z:
 - osebno higieno (Pravilo št. 5)
 - zdravstvenim pregledom ob sprejemu (Pravila št. 6 do -9)
 - zdravstveno oskrbo, prilagojeno ženskam (Pravila št. 10 do 11)
- Pravilo št. 19 določa, da
 - *“je potrebno sprejeti učinkovite ukrepe, s katerimi se ohrani dostojanstvo in spoštovanje zapornic med osebnim pregledom, ki ga lahko opravlja le ženski del zaposlenih [...].”*

Standardi mehkega prava

Smernice ZN o vlogi tožilcev

- Smernice ZN o vlogi tožilcev je leta 1990 sprejel osmi Kongres ZN o preprečevanju kaznivih dejanj in ravnanju s storilci kaznivih dejanj.
- Namen smernic je varovati in spodbujati učinkovitost, nepristranskost in poštenost tožilcev v kazenskih postopkih.

Standardi mehkega prava

Smernice ZN o vlogi tožilcev

- Pravilo št. 16 se nanaša na dokaze, pridobljene na nezakonit način, kar predstavlja hudo kršitev človekovih pravic in določa, da morajo tožilci:
 - *"zavrnuti uporabo takšnih dokazov proti vsaki osebi, razen tistim, ki so uporabili takšne metode, ali obvestiti sodišče o tem, prav tako pa morajo sprejeti ustrezne ukrepe, da zagotovijo, da se osebe, ki uporabljajo takšne metode, privede pred sodišče."*